

Kézikönyv

A három éves kistérségi szociális felzárkóztató program eljárásrendjéről

Budapest, 2008. szeptember
Szociális és Munkaügyi Minisztérium
Családi és Szociális Szolgáltatások Főosztálya

Jelen kézikönyv a 2004-ben az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium Családi és Szociális Szolgáltatások Főosztálya és a Progress Consult Dán-Magyar Közsféra Fejlesztési Kft. Átal készült változat aktualizált változata.

I.	A program előzménye	6
II.	A program bemutatása	10
1.	A program célrendszere	10
	Átfogó célkitűzés:	10
	Konkrét célkitűzések:	10
2.	A program elvei:.....	10
3.	A program prioritásai	11
4.	A program fő szereplői:.....	12
	Szociális ügyekért felelős Minisztérium	12
	Regionális Fejlesztési Tanács / Megyei Területfejlesztési Tanács	12
	Kistérségi Társulás / Munkaszervezete	12
	Területi Menedzser Szervezet	12
	Projektmegvalósító szervezet	12
5.	A támogatás feltételrendszere:	13
	Támogatásra jogosult kistérségek	13
	Támogatható költségek:	13
	Támogatásra jogosult szervezetek.....	14
	A támogatható projektek és tevékenységek	14
	Támogatható tevékenységek:	14
	A kiválasztott kistérségek számára hozzáférhető források összetétele és nagyságrendje	15
	Sajáterő.....	16
III.	Programindítás	17
	Kezdeményezés	17
	A programban résztvevő kistérség kiválasztása	17
	A program működtetésére vonatkozó megállapodás megkötése	18
IV.	Tervezés	19
	A tervezés folyamata	19
	A tervkészítő kiválasztása	19
	A tervkészítés célja és várható eredményei.....	19
	A tervezés ütemezése és fázisai	20
	Módszertani ajánlások a terv készítéséhez	22
	Terv szerkezete (minimális elvárás).....	23
V.	A három éves fejlesztési terv értékelése, elfogadása	24
	Folyamatlépések.....	24
VI.	A három éves fejlesztési terv módosítása.....	25
	A módosítás időpontja.....	25
	A módosítás folyamata.....	25
VII.	Projektfinanszírozás	27
	Főbb lépések finanszírozó szerint	27
VIII.	Nyilvántartási, adminisztrációs és beszámolási kötelezettségek.....	29
	Nyilvántartási kötelezettség	29
	Előrehaladási jelentések	29
	Fejlesztési Terv megvalósításának előrehaladási jelentése	29
	A projektek előrehaladását igazoló jelentés	29
IX.	A monitorozás eljárásrendje	30
X.	A Szociális Felzárkóztató Program programértékelési koncepciója.....	31
	Előzetes értékelés	31
	Szükségletfelmérés, helyzetfeltárás értékelési szempontjai:.....	32
	A terv értékelési szempontjai:	33
	Projektértékelés	33

A terv megvalósítása éves ütemekben történik. A tervben szereplő projektek megvalósítására a szervezetek kidolgozzák a részletes megvalósítási tervet, pályázatot, mely a projekt minden lényeges adatát tartalmazza. Az elkészített projektterveket szakértő értékeli, hasonlóan a pályázatok szakmai bírálatához. A szakértő megállapításait, a projekttervben, ill. a megvalósítás során érvényesíteni kell.....	33
Záró értékelés	34
Az értékelési jelentés szerkezete	35
A programértékelés célja:.....	36
Értékelés módszere.....	37

A **három éves kistérségi szociális felzárkóztató program eljárásrendje** segíteni kívánja a program átláthatóvá tételét azzal, hogy részletesen bemutatja a program folyamatát, valamint szakmai segítséget nyújt az egyes lépések lebonyolításához. A **Kézikönyv** leírja a folyamatokat, a résztvevő szervezetek főbb feladatait, ütemezéseket, a támogatási **eljárásban irányelveként működik**.

A program minden résztvevőjének tisztában kell lennie azzal, hogy a megvalósítás során az eljárásrend a finanszírozási és egyéb külső körülmények változása miatt módosulhat.

A közös értelmezés érdekében a kézikönyvet a következő, - a programban kulcsszerepet játszó szervezetek számára juttatjuk el:

- Regionális Fejlesztési Tanácsok / Megyei Területfejlesztési tanácsok
- Kistérségi Társulás
- Területi Menedzser Szervezetek

I. A program előzménye

A rendszerváltás utáni gazdasági változások folytán a társadalom szerkezetében is jelentős változások következtek be, területi szempontból is kialakultak hátrányos helyzetű térségek az országban. Azokban a térségekben, ahol a társadalmi hátrányok területi hátrányokkal kapcsolódtak össze, ott a szociális kirekesztettség kockázata jelentősen megnövekedett.

A szociális feszültségek kezelésének egyik eszköze a szociális szolgáltatások biztosítása a rászoruló rétegek számára. A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló **1993. évi III. törvény** (a továbbiakban: szociális törvény) keretet biztosított a szociális szolgáltatások kiépítéséhez, fejlesztéséhez.

Gyakran tapasztalt jelenség, hogy éppen azokon a településeken hiányoznak a megfelelő szolgáltatások, ahol erre a legnagyobb szükség volna. **A hátrányos helyzetű területeken működő önkormányzatok gazdasági ereje nem teszi lehetővé szolgáltatások kialakítását, fejlesztését, fenntartását.**

A szociális feszültségek gyors enyhítésére **szociális válságkezelő programok** indultak be a kilencvenes évek elején a szociális ügyekért felelős minisztérium kezdeményezésére. A programok a leghátrányosabb térségekben nyújtottak támogatást meghívásos pályázati rendszer keretben önkormányzatok részére szociális célú fejlesztésekhez, innovatív programokhoz. A program keretében sor került több alapvetően szükséges szociális szolgáltatás beindítására, fejlesztésére.

A szociális válságkezelő program átgondolása vált szükségessé az ezredfordulón, mivel a szolgáltatások kiépítettsége még mindig alacsony volt, a társadalmi szükséglet viszont nagy, a támogatási források a szükségleteknek csak kis hányadát tudták fedezni. A pályázati források esetlegessége kiszámíthatatlanná tette a fejlesztéseket. A fejlesztések települések közötti összehangolása is nehézkesen valósult meg.

A meglévő területi egyenlőtlenségek a szociális ellátások terén területileg differenciált fejlesztéseket igényeltek. A válságkezelő program alapvető céljainak megtartásával, hatékonyabb módszerek kifejlesztésével kívánta segíteni az elmaradott térségekben élő hátrányos helyzetű lakosság életminőségének javítását.

A program átgondolásában új lehetőséget jelentett a tény, hogy megjelent és erősödött a kistérség, mint területszervezési szint; kiépült a területfejlesztés intézményrendszere és kezdett hangsúlyosabbá válni a területi tervezés fontossága.

Az átgondolás eredményeként hátrányos helyzetű kistérségek szociális szolgáltatásainak koncentrált és tervszerű fejlesztésére **2001-ben jött létre a kistérségi szociális felzárkóztató program.**

A programban kiemelt jelentőséget kapott a 2002-ben indult társfinanszírozási gyakorlat, amely szerint a megyei programok lebonyolítása a megyei

területfejlesztési tanácsokkal egyetértésben történt, a területfejlesztési források bevonásával.

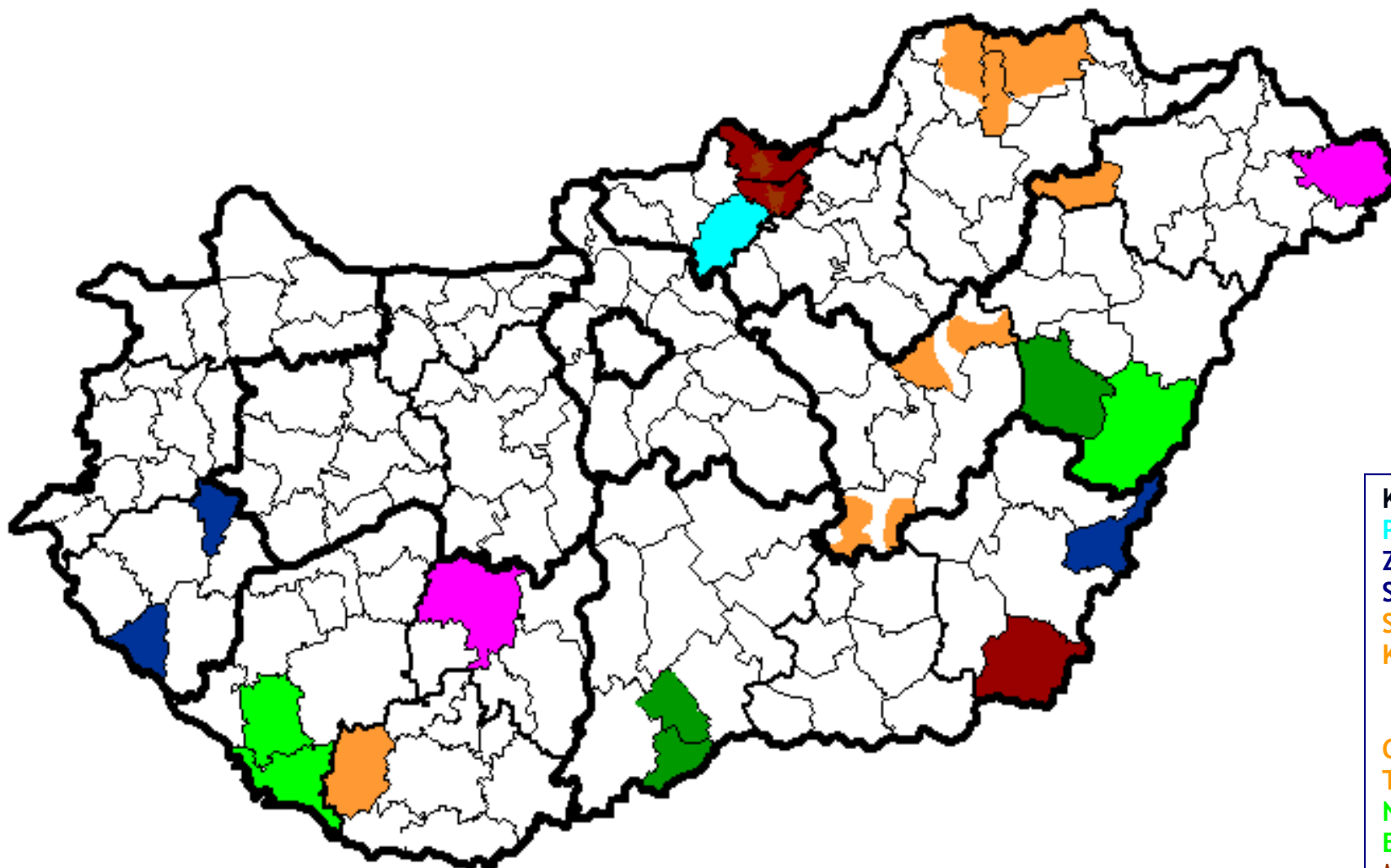
A 2006-os évtől a megyei decentralizált források csökkenésével a program fejlesztési keretei regionális forrásokból kerültek elkülönítésre. Az újabb programok indítására ezért a Regionális Fejlesztési Tanácsokkal történő megállapodások alapján kerül sor.

A program keretében támogatásra kerülő kistérségek, a szociális ügyekért felelős minisztérium (Min) és a területfejlesztésért felelős államigazgatási szervek (MTRFH, OTH) - valamint a megyei területfejlesztési tanácsok (TFT) társfinanszírozása alapján. *

Források	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	MFt
<i>kistérség</i>	<i>Min TFT</i>	<i>Min TFT</i>	<i>Min TFT</i>	<i>Min MTRFH TFT</i>	<i>Min OTH TFT</i>	<i>Min OTH TFT</i>	<i>LEKI Min TFT</i>	<i>Össz</i>
<i>Szigetvár</i>			50 50	50 50	10 40 50			300
<i>Bácsalmás</i>				10 40 50	10 40 50	10 40 50		300
<i>Jánoshalma</i>							60 60	120
<i>Sarkad</i>		20 20	50 50	10 40 50				240
<i>Mezőkovácsháza</i>					60 60	10 40 50	50 50	320
<i>Bihar</i>				10 40 50	10 40 50	10 40 50		300
<i>Püspökladány</i>							60 60	120
<i>Észak és Dél</i>								
<i>Tiszaamenti</i>			50 50	50 50	10 40 50			300
<i>Pásztó</i>	40 40	45 45	45 45					260
<i>Salgótarján</i>					60 60	10 40 50	50 50	320
<i>Barcs, Nagyatád</i>				10 40 50	10 40 50	10 40 50		300
<i>Tiszavasvári</i>			30 30	6 24 30	6 24 30			180
<i>Fehérgyarmat</i>					58 58	12 48 60	60 60	356
<i>Tamási</i>						55 55	60 60	230
<i>Letenye,</i>								
<i>Zalaszentgrót</i>		50 50	50 50	10 40 50				300
Összesen:	40 40	115 115	275 275	156 224 380	234 224 458	117 248 365	340 340	3946

*2006-2007 években a megyei területfejlesztési tanácsok nem a saját forrásaikból, hanem a decentralizált forrásokból kötöttek szerződést a program keretében megvalósuló projektek támogatására.

A program célterülete 2001-2007-ig

KISTÉRSÉGEK:

Pásztó

Zalaszentgrót, Letenye

Sarkad

Szigetvár

Kunszentmárton és Tiszafüred
kistérség részei (Észak-Dél
Tiszamente)

Cserehát-Hernád-Bódva

Tiszavasvári

Nagyatád, Barcs

Bihar

Mezőkovácsháza Salgótarján

Fehérgyarmat, Tamási

Bácsalmás, Jánoshalma,
Püspökladány,

II. A program bemutatása

A három éves, kistérségi tervezésen alapuló szociális felzárkóztató programok (Továbbiakban: Szociális Felzárkóztató Program) a szociális ügyekért felelős minisztérium fejlesztési programjaként működnek 2001 óta. A program hátrányos helyzetű kistérségekben a szociális problémák enyhítését célozza meg, a szolgáltatásokhoz való hozzáférés esélyegyenlőségét segíti elő és a leginkább rászoruló csoportokban a kirekesztettség kockázatát csökkenti az alábbi módokon:

1. A program célrendszere

Átfogó célkitűzés:

- A hátrányos helyzetű településeken élők esélyegyenlőségének biztosítása, szociális kirekesztettségének csökkentése és szociális biztonságának megerősítése kiegyenlítő támogatás biztosításával.
- Szükségletekre épülő, hatékonyan működő és hosszú távon fenntartható kistérségi szociális ellátórendszer kiépítése.

Konkrét célkitűzések:

- A hátrányos helyzetű kistérségek szociális ellátórendszerének összehangolt és célirányos középtávú fejlesztéséhez helyi, megyei és központi források koncentrációja és a forrásokhoz való hozzáférés kiszámítható biztosítása.
- A hátrányos helyzetű kistérségek szociális ellátórendszerének fejlesztése három éves fejlesztési terv (továbbiakban: terv) kidolgozásán és koordinált megvalósításán keresztül.
- A szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés és a szolgáltatások színvonalának javítása:
 - **hiányzó és új szolgáltatások kiépítésével**, a meglévő szolgáltatások kapacitásainak bővítésével;
 - a szolgáltatásokhoz szükséges **humán erőforrások és infrastruktúra** fejlesztésével;
 - a szervezeti, települési, valamint térségi szintű **koordináció és együttműködés fejlesztésével**,
 - az egyes **szolgáltatási formák integrációjának megvalósításával**, ezáltal hatékonyabb és komplexebb ellátások létesítésével.

2. A program elvei:

- **Réteg elv:** a rászoruló társadalmi rétegek támogatásának megoldása probléma orientált eszközökkel.
- **Területi elv:** Területileg hátrányos térségek támogatása lehatárolt földrajzi térségekben.
- **Koncentráció elve.** Az ágazati, decentralizált és saját források meghatározott kistérségekben a szociális szolgáltatások fejlesztésére koncentrálnak.

- **Addicionalitás elve:** a támogatásokhoz meghatározott mértékű (10%) saját erő szükséges. Az együttműködések következtében azonban más helyi források, társfinanszírozók is társulnak a programhoz (decentralizált forrás, Megyei Munkaügyi Központok, stb.)
- **Partnerség elve:** a program rendszerében fontos szerepe van a helyi, ágazati, regionális szereplők összefogásának.
- **Programozás elve:** 3 éves fejlesztési terv alapján - terület alapú fejlesztések időben és térben összehangolt, ütemezett egyeztetett megvalósítása- évenként részletesen kidolgozott, értékelt és támogatott projektek támogatásával valósul meg a program egy adott kistérségben.
- **Illeszkedés elve:** a programnak összhangban kell lennie a régió/megye/kistérség szociális szolgáltatástervezési koncepciójával.
- **Szubszidiaritás elve:** a szociális ellátások fejlesztésével kapcsolatos konkrét kérdések, a forrás elosztásának megtervezése a kistérségben dől el. A Szociális Felzárkóztató Programok döntési rendszere a helyi partnerek által és a helyi önálló kezdeményezések figyelembe vétele révén hatékony döntéseket hoz. A döntési rendszerben ugyanakkor érvényesítésre kerülnek az ágazati, szakmai érdekek, minőségi követelmények.

3. A program prioritásai

A támogatók szándéka szerint a program elő kívánja segíteni:

- az együttműködésen alapuló, kistérségi szemléletű célmeghatározást és szolgáltatásfejlesztést,
- a szociális és gyermekjóléti ellátásokról rendelkező hatályos törvényekben és kapcsolódó jogszabályokban meghatározott kötelezettségeknek és elvárásoknak való megfelelést,
- a szükségletekre épülő innovatív szolgáltatási formák kialakítását és bevezetését,
- a szociális szolgáltatási kapacitások térségi szintű összehangolását,
- a civil szektor és egyházak szerepvállalását a szociális ellátásokban, a szektorközi együttműködés fejlődését,
- komplex, a szociális szolgáltatások határterületein átnyúló együttműködések valamint szolgáltatáscsomagok kialakítását, a szociális és más humán illetve közszolgáltatások összehangolását.
- Ösztönzik olyan projektek létrehozását, amely a szociális, illetve a munkaerőpiaci szolgáltatások integrációjára épül.
- a helyi társadalom belső erőforrásainak mozgósítását, önkéntesek, önszerveződő-, önszervező csoportok aktivizálását és részvállalását a szociális szükségletek kielégítésében.

4. A program fő szereplői:

Szociális ügyekért felelős Minisztérium (továbbiakban: Minisztérium)

A három éves kistérségi szociális felzárkóztató program egyik lehetséges kezdeményezője, szakmai koncepciójának kidolgozója, a program minisztériumi forrásainak biztosításáért és szakmai megvalósításáért felelős szervezet, amely biztosítja a társfinanszírozókkal való együttműködés koordinálását. **(1. sz. melléklet)**

Regionális Fejlesztési Tanács / Megyei Területfejlesztési Tanács

Társfinanszírozásban vállal szerepet valamint a megyei/regionális területfejlesztési szempontokat és prioritásokat érvényesíti, szakmai és pénzügyi nyomon követést végez a tervezéstől a megvalósításig. A Tanács tesz javaslatot a kedvezményezett kistérségre. **(2. sz. melléklet)**

Kistérségi Társulás / Munkaszervezete

- A program kedvezményezettje, a fejlesztések kezdeményezője. Feladata a terv elkészítése/elkészíttetése, a terv módosításainak kezdeményezése, saját erő biztosítása, a megvalósítás felügyelete, összehangolása és nyomon követése. Együttműködik a program valamennyi szereplőjével, összehangolja a kistérségi érdekeket, célokat és prioritásokat. Folyamatosan kapcsolatot tart a kistérség programban résztvevő településeivel, döntéshozókkal, és szakemberekkel, a program megvalósításában résztvevő és a támogatásban részesülő szervezetekkel. **Programkoordinátor / Programgazda** (kapcsolattartó felelős személy) kijelölése a napi operatív feladatok ellátására. **(3. sz. melléklet)**

Területi Menedzser Szervezet

A Minisztérium szakmai képviselőjét látja el a kistérségben, a program előkészítése és megvalósítása során. Együttműködik a program valamennyi szereplőjével, biztosítja a hatékony kommunikációt, tájékoztatást nyújt a program szakmai és eljárásrendi kérdéseiben. A program megvalósítását folyamatosan nyomon követi, az előrehaladást értékeli, az eredményeket felméri és dokumentálja. **(4. sz. melléklet)**

Projektmegvalósító szervezet

A három éves fejlesztési tervben szereplő projekt megvalósításáért felelős szervezet (általában önkormányzat), mely rendelkezik a támogatásra benyújtott projekt sikeres megvalósításához szükséges szakmai, pénzügyi és adminisztratív háttérrel. Kijelöli a helyi szintű **Projektgazdát**. **(5. sz. melléklet)**

Tervértékelő:

A kedvezményezett kistérség – a támogatás alanya - elkészíti, elkészítteti saját kistérségi szociális fejlesztési tervét 3 éves időhorizontra, szorosan

kapcsolódva a régió/megye/kistérség szociális szolgáltatástervezési koncepciójához. **A tervet** független **szakértő értékeli** szakmai szempontok szerint. Az értékelés célja, hogy a megvalósítás racionális megoldást kínáljon a szolgáltatási háló fejlesztésére. *(6. sz. melléklet)*

Bíráló / Projektterv-értékelő:

A terv megvalósítása éves ütemekben történik. A tervben szereplő projektek megvalósítására a szervezetek kidolgozzák a részletes megvalósítási tervet, pályázatot, mely a projekt minden lényeges adatát, szakmai elemét tartalmazza. Az elkészített projektterveket – mind a minisztériumi, mind a tanácsi finanszírozásúakat – külső szakértő értékeli, hasonlóan a pályázatok szakmai bírálatához. A szakértő megállapításait, a projekttervben, ill. a megvalósítás során érvényesíteni kell. *(7. sz. melléklet)*

5. A támogatás feltételrendszere:

A támogatásban részesülő kistérség hároméves fejlesztési tervet készít/készített, amely tartalmazza a szükségletek felmérését, a térségi fejlesztési prioritásokat és az ezekhez illeszkedően megfogalmazott egyes fejlesztési projekteket. A hároméves fejlesztési terv része az egyes projektek éves megvalósításának ütemezése és a szükséges források meghatározása.

A programhoz kapcsolódó éves támogatási keretet a finanszírozók a tervben megfogalmazott projektek finanszírozásához kapcsolódva folyósítják.

A terv elfogadása után évente a finanszírozó által meghatározott eljárásrend szerint a részletes projekttervek kidolgozása és benyújtása után ítélik oda a projekt megvalósításához szükséges forrásokat.

A projekteknek meg kell felelniük a finanszírozók által az adott támogatási forrásokhoz kapcsolódó támogatási feltételeknek.

Támogatásra jogosult kistérségek

A program támogatásából részesülő kistérségeknek az alábbi kritériumoknak kell megfelelnie:

- jogszabályban meghatározott és nevesített statisztikai kistérség, *(244/2003. (XII. 18.) Korm. rendelet)*
- a hatályos jogszabályban szereplő területfejlesztési szempontból kedvezményezett kistérség. *(311/2007. (XI.17.) Korm. rendelet)*

Támogatható költségek:

Minisztériumi támogatás tekintetében elsősorban a felhalmozási jellegű költségek támogathatók, másodsorban működési/dologi jellegű kiadások projektszerű

megvalósítás, felhasználás esetében. Dologi költségek tekintetében nem támogathatók az intézmény tartós működéséhez szükséges fenntartási költségek. A támogatható költségek neme, valamint az elszámolás eljárásrendje a különböző társfinanszírozók esetén eltérő lehet.

Támogatásra jogosult szervezetek

A program támogatásából részesülő szervezeteknek az alábbi kritériumoknak kell megfelelni:

- jogi személyiséggel rendelkező szervezet,
- a szervezet székhelye, telephelye vagy fióktelephelye a program által támogatott kistérséghez tartozó települések valamelyikén található,
- a szervezet létesítő vagy működését alapvetően meghatározó dokumentuma tartalmazza a támogatásra benyújtott projektben megvalósítandó tevékenységeket,
- támogatást biztosító szervezet eljárásrendjében rögzített támogathatósági feltételeknek megfelelnek,
- rendelkeznek a támogatásra benyújtott projekt sikeres megvalósításához szükséges szakmai, pénzügyi és adminisztratív háttérrel.

A támogatható projektek és tevékenységek

Kizárólag azok a projektek támogathatóak, melyek a kerettervben, illetve az elfogadott módosításában nevesítettek, így:

- a Szociális Felzárkóztató Program célkitűzéseivel összhangban álló tevékenységeket tartalmaznak,
- a szükségletfelmérés eredményeire épülő terv prioritásaihoz kapcsolódnak.

Támogatható tevékenységek:

- szociális alap- és szakosított ellátások infrastruktúrájának fejlesztése (1993. évi III.tv. a szociális igazgatásokról és szociális ellátásról)
- gyermekjóléti alapellátások infrastruktúrájának fejlesztése (1997.évi XXXI. tv. a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról)
- az ellátások fejlesztéséhez, működéshez kapcsolódó, kiegészítő projektek támogatása.

Ezen belül:

- alapellátás, szakosított, speciális ellátási formák kialakítása, fejlesztése,

- szolgáltatási kapacitások bővítéséhez szükséges személyi, tárgyi és szervezeti feltételek biztosítása;
- kistérségi szolgáltatások fejlesztése, létesítése
- ideiglenes működési engedéllyel rendelkező szolgáltatók esetében a végleges működési engedély megszerzéséhez szükséges feltételek megteremtése az elkészített feladattervnek megfelelően;
- szükségletekre épülő innovatív szolgáltatások fejlesztése:
- komplex szolgáltatáscsomagok kialakítása,
- humán erőforrás fejlesztése,
- intézményi struktúrák fejlesztése,
- kistérségi és ágazatközi együttműködések fejlesztése,
- célcsoportok számára könnyen elérhető és hozzáférhető szolgáltatásformák kialakítása,

Minden projektnek meg kell felelnie a következő szempontoknak:

- szükségletekhez való illeszkedés,
- Szociális Felzárkóztató Programhoz és tervhez való illeszkedés,
- fenntarthatóság,
- költséghatékonyság,
- csak a finanszírozó által támogatható tevékenységeket és költségeket tartalmazza,
- esélyegyenlőség érvényesítését biztosító szempontok,
- a finanszírozók által meghatározott pályázati dokumentáció tartalmi és formai szempontjainak való megfelelés,
- részletes és indoklással alátámasztott költség- és finanszírozási ütemtervvel rendelkezik,
- környezeti fenntarthatóság
- illeszkedés a már elkészült régiós/megyei/kistérségi szociális szolgáltatástervezési koncepciókhoz.

A kiválasztott kistérségek számára hozzáférhető források összetétele és nagyságrendje

A Minisztérium a program megvalósítására a fejezetén belüli előirányzatából különíti el évente a támogatáshoz szükséges összeget.

Az elkülönített összeg nagysága, a költségvetési törvény előirányzatot érintő változásai esetén módosulhat.

A Regionális Tanács területfejlesztési decentralizált pénzügyi kereteiből különít el forrást a fejlesztési tervben meghatározott ütemezés szerint. A Tanács saját decentralizált fejlesztési forrásaiból történő finanszírozást a vonatkozó jogszabályok szerinti pályázati eljárás alapján végzi.

A forráskoordináció érdekében lehetőség szerint Társfinanszírozók összehangolják a támogatási feltételeket.

Sajáterő

A szükséges saját erő minimális mértéke kistérségi szinten, a megvalósuló fejlesztések teljes költségének minimum 10%-a, formája készpénz. Projektek támogatására vonatkozóan a saját erő mértéke a finanszírozási forrással kapcsolatos szabályozás szerint alakul. A saját erő mértékét projektenként a forrásallokációs tábla is tartalmazza.

III. Programindítás

Kezdeményezés

A három éves kistérségi szociális fejlesztési programot Kistérségi Társulás, Regionális Fejlesztési Tanács / Megyei Területfejlesztési Tanács / szociális ügyekért felelős Minisztérium egyaránt kezdeményezheti, az alábbi lépések megtételével.

A. Kistérségi Társulás kezdeményezése esetén: a Társulás levélben jelzi kérelmét a Megyei Területfejlesztési Tanács / Regionális Fejlesztési Tanács felé. A Tanács megvizsgálja a kérelmet és amennyiben egyetért vele, úgy továbbítja a Minisztérium felé. A Minisztérium a kérelemmel kapcsolatban felveszi a kapcsolatot a Tanáccsal. A Társulás határozatot küld a Tanácsnak a programban való részvételről, melyet az továbbít a Minisztériumnak.

B. Regionális Fejlesztési Tanács / Megyei Területfejlesztési Tanács kezdeményezése esetén: a Tanács levélben megkeresi a Minisztériumot kérelmével. A Minisztérium megvizsgálja a kérelmet, és a lehetőségekről tájékoztatja a Tanácsot.

C. Szociális ügyekért felelős Minisztérium kezdeményezése esetén: a Minisztérium levélben megkeresi azokat a Regionális Fejlesztési Tanácsokat, melyek működési területén leghátrányosabb/hátrányos helyzetű kistérségek vannak, amelyek még nem vettek részt Szociális Felzárkóztató programban, és az adott időszakban nem részesei kiemelt szociális fejlesztési programnak. Amennyiben a Tanács részéről programindítási szándék fennáll, és rendelkezésre áll a társfinanszírozáshoz decentralizált forrás, úgy a Tanács kiválasztja a programban résztvevő kistérséget, és megállapodást köt a Minisztériummal.

A programban résztvevő kistérség kiválasztása

A Tanács maga alakítja ki a támogatásra javasolt kistérség kiválasztásának folyamatát, a kritériumoknak megfelelő kistérségek pályázata alapján. Ennek során a kistérség együttműködését biztosítani kell. A kistérség kiválasztásánál a Tanácsnak a következő szempontokat kell figyelembe vennie:

- jogszabályban meghatározott, területfejlesztési szempontból kedvezményezhető egy egész kistérség lehet a célterület,
- a szociális ellátások kiépítettsége, illetve az ellátórendszer hiányosságai (javasoljuk a Minisztérium által kidolgozott differenciált normatívák alapjául szolgáló

indikátorok, illetve a Minisztérium által készített kistérségi ellátottsági térképek felhasználását az ellátórendszer kiépítettségének értékeléséhez),

- társadalmi szükséglet a megvalósítani kívánt szociális ellátás iránt.

A Tanács megküldi indoklással alátámasztott döntését a Minisztérium számára a kedvezményezett kistérségre vonatkozóan.

A támogatásban részesülő kistérség kijelöléséről szóló döntéssel a Szociális Felzárkóztató Program finanszírozói egyetértenek. A Tanács döntése csak a finanszírozók egyetértése esetén hatályos.

A program működtetésére vonatkozó megállapodás megkötése

A kiválasztott kistérség a szociális felzárkóztató program keretei közötti támogatására a Minisztérium és a Tanács megállapodást írnak alá, melyre azután kerül sor, amint a kiválasztott kistérség formálisan is meghozta döntését a programba való bekapcsolódásra, és a támogatási feltételrendszer elfogadására vonatkozóan. Ezért a kistérség képviselőjére feljogosított szervezetnek vagy szervnek határozatot kell hoznia, amelyben nyilatkozik arról, hogy ismeri és elfogadja a támogatás feltételrendszerét és a program eljárásrendjét, vállalja a három éves kistérségi programterv fentiek szerinti elkészítését és megvalósítását. A kistérségi döntéshozó szervnek ki kell jelölnie a három éves kistérségi szociális felzárkóztató program tervezésének és megvalósításának koordinálásáért felelős Kistérségi Társulást.

A támogatott kistérség határozata mellékletét képezi a Megállapodásnak.

IV. Tervezés

A kedvezményezett kistérség egy, a térségen belüli egyetértésben megszületett és a finanszírozók által jóváhagyott hároméves fejlesztési terv alapján juthat hozzá a támogatási forrásokhoz.

A tervezés folyamata

A tervkészítő kiválasztása

A tervező kiválasztása a Regionális Fejlesztési Tanács, és/vagy a Kistérségi Társulás megfelelő eljárása szerint történik. A tervezési munkát a helyi szociális szakemberek, intézmények, ill. önkormányzatok szakemberei végzik. Amennyiben a helyi tervezésre nincsenek meg a megfelelő feltételek a tervezési munka kiadható szakmai szervezetek részére. A Minisztérium lehetőség szerint támogatást nyújt a tervkészítés finanszírozásához, melyet a finanszírozók által kötött Megállapodásban szerepeltetni kell.

A tervkészítés célja és várható eredményei

A tervkészítési folyamat célja, hogy a fejlesztési források kedvezményezettje, a kistérség a felzárkóztató program célkitűzéséhez illeszkedően saját elképzeléseket alakítson ki, mely - összhangban, a kistérségben elkészült települési (2000 fő felett), illetve a kistérség szociális szolgáltatástervezési koncepciókkal, és egyéb elkészült tervdokumentációkkal (pl.: antiszegregációs terv, stb) - magában foglalja:

- az együttműködésen alapuló, kistérségi szemléletű, helyi szükségletekre alapozott fejlesztési célok meghatározását a hároméves programhoz és azon túlmutatóan is,
- a rendelkezésre bocsátott források felhasználásának megtervezését, a kistérségi projektkezdemenyvezések illeszkedésének biztosítását a finanszírozók és a program célkitűzéseivel (projektcélok, projektgazdák, ütemezés)

A tervezési folyamat konkrét eredménye egy tervdokumentum, amely a kistérség önkormányzatainak és szakmai szereplőinek egyetértését élvezi, és amelyet az összes finanszírozási forrást rendelkezésre bocsátó döntéshozó fórum jóváhagyott.

A tervezési folyamat elvárt hatása, hogy egyértelmű prioritások alapján, felkészülten fogadja a térség a rendelkezésre álló forrásokat. Ennek elsődleges feltétele, hogy a térségben kialakuljon saját fejlesztési programjukkal kapcsolatban egy „tulajdonosi”

szemlélet, mely lehetővé teszi azt, hogy a térségi együttműködés a szociális és gyermekjóléti területen kialakuljon, világos helyzetképpel rendelkezzenek az érintettek, és a program menedzsmentjével kapcsolatos belső működési rend megszülessen (felelősökkel, döntéshozási eljárásokkal, külső kapcsolatrendszerrel).

A tervezés ütemezése és fázisai

A tervezési folyamat optimális esetben a fejlesztési források felhasználását megelőző úgynevezett **nulladik évben** zajlik. Tapasztalatok alapján a terv megszületésének és jóváhagyásának folyamata minimálisan fél évet vesz igénybe. A terv elkészítésének fázisai:

0. fázis

- **Előkészítés, a tervvel kapcsolatos elvárások megismerése, kapcsolatfelvétel és felelősök meghatározása térségen belül és kívül**

A terv elkészítése a kistérség számára önmagában önálló projektet képez a felzárkóztató program keretében, mely egy egyedi, egyszeri cél elérésére irányul adott erőforrásokkal és határidőkkel. Nagyon fontos, hogy az ehhez szükséges lépéseket és kapacitásokat a kistérség, és azon belül az egyes szereplők felmérjék és pontos képpel rendelkezzenek róla, ezért bír különös jelentőséggel a tervezés előkészítése.

Javasoljuk, hogy a **Kistérségi Társulás programkoordinátora** készítse egy folyamattervet, célkitűzésekkel, feladatok tervezésével, ütemtervvel és a bevonni kívánt szereplők, felelősök megjelölésével a tervezési folyamatra. További javaslatunk, hogy fordítsanak kellő figyelmet a terv egyeztetésére a kistérségen belül és a kívül is a tervezésben érintett szereplőkkel.

- **Térségi helyzetfeltárás és a prioritások meghatározása**

A tervezés első szakasza egy alapos helyzetfeltárás készítése. *(helyzetelemzési szempontrendszer 8. számú melléklet)* Tapasztalataink szerint a települési önkormányzatoknak nincsen megfelelő, adatokkal alátámasztható képe a szociális és gyermekjóléti szükségletekről saját településükön és a kistérségeken belül nagyon kevés a tudás a rendelkezésre álló erőforrásokról és közös lehetőségekről. A helyzetfeltárásnak többek között ki kell terjednie:

- > az önkormányzati feladat ellátási kötelezettségek teljesítésére
- > a szociálisan rászoruló rétegek meghatározására és felmérésére
- > a demográfiai helyzetre és tendenciákra, az abból fakadó előre tervezhető feladatokra
- > a térségben rendelkezésre álló szociális ellátások infrastruktúrájára, kapacitásaira
- > a szociális és gyermekjóléti ágazat humán erőforrásának felmérésére

- > az egyedi, a térségre, vagy egyes településeire jellemző – szociális szempontból figyelemre méltó – társadalmi, intézményi helyzetre
- > a szociális ellátásokra fordított finanszírozási forrásokra.

A tervezés során a tervkészítést megelőző év adataival kell dolgozni, ettől eltérni akkor lehet, ha az adatok a tervezés évében jelentősen változtak. Ebben az esetben ezt külön kell jelölni. A tendenciák bemutatásához min. 10 éves távlatban kell adatokat szolgáltatni.

A helyzetfeltárásban kifejezetten a helyi specialitások meghatározására kell törekedni, hogy azok megragadásával, a helyi szükségletekre reagáló fejlesztési koncepció kerülhessen meghatározásra. A fejlesztések prioritásainak meghatározásával zárul a tervkészítés első szakasza.

Az első szakasz lezárulásával a Kistérségi Társulás megküldi az értékelőnek az addig elkészült anyagot. Az értékelő véleménye alapján a módosító javaslatokat mérlegelnie kell a térségnek, és amennyiben szükséges, az alapján kiegészítéseket, módosításokat kell tenni a helyzetfeltárásban és a koncepció meghatározásában.

➤ Részletes és operatív tervezés, forrásallokációs terv

A tervkészítés következő fontos szakasza a fejlesztési prioritások lefordítása operatív lépésekre, és a finanszírozásra javasolt projektek meghatározása, a tervezett **források allokációja. (9. számú melléklet)** Nagyon fontos, hogy finanszírozásra csak olyan projekt kerülhet, mely hozzájárul a felzárkóztató program programcéljaihoz és a kistérségen belül meghatározott fejlesztési prioritások megvalósításához. Ennek értelmében kell **olyan tervet készíteni, melyben a prioritások tervezett megvalósítása bemutatásra kerül, és amely tartalmaz egy rangsorolt, finanszírozásra javasolt projektlistát projektgazdák, tervezett költségek és finanszírozási források meghatározásával figyelembe véve a rendelkezésre álló forrásokat és a hozzájárulás feltételrendszerét.**

A források felhasználásával kapcsolatban általános követelmény, hogy a társfinanszírozói megállapodásban elkülönített források alapul vételével a finanszírozásra betervezett projektcsomag finanszírozásának minimálisan 10%-a a kistérségtől önerőként kell rendelkezésre állnia. Ettől az elvárástól a finanszírozók eltérhetnek kezdeti megállapodásukban, illetve a különböző finanszírozási források különböző feltételeket szabhatnak projektenként az önrész mértékére.

A kistérségi programok megvalósítását akadályozhatja, ha a tervektől eltérően egyes projektek megvalósítására nem kerül sor (pl. a projektgazda döntése miatt, a társfinanszírozások hiányában, a hiányosan benyújtott projekttervek miatt meghíúsuló finanszírozási szerződések miatt, stb.). A megállapodásban elkülönített források minél teljesebb kihasználása érdekében a forrásallokációs tervben a

kistérségnek minden tervévre vonatkozóan **többslet (tartalék) projektekkel kell rendelkeznie** minimum az elkülönített támogatási összeg 20%-a erejéig.

Módszertani ajánlások a terv készítéséhez

A **tervkészítés a Kistérségi Társulás felelőssége. Munkájához segítséget nyújt MÓDSZERTANI SEGÉDLET A három éves kistérségi szociális felzárkóztató program terv elkészítéséhez**, c. dokumentum

A dokumentum segítséget nyújt a program megvalósításáért felelős helyi döntéshozóknak, hogy mobilizálni tudják a saját közösségükben meglévő belső, tudásokat, erőforrásokat. Egyúttal tartalmaz különféle, kérdőíveket, szempontrendszereket, interjúvázlatokat, az adatgyűjtéshez, helyzetfeltáráshoz, gyűlések szakmai találkozók vezetésére vonatkozó egyéb szakmai támpontokat, hasznos weboldal címeket (KSH, TeIR, SzÁIR stb.)

Fontosnak tartunk kiemelni néhány szempontot, mely meghatározza mindazokat a módszereket, melyet a tervezés időszakában javasolt alkalmazni.

Kistérségi tervezési módszertan: A települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásai önértékelésének és ágazati vizsgálatának tapasztalatai / [szerk. Németh Jenő, Kádár Krisztián] ; [Barabás Zoltán et al.]. - Bp. : M. Közig. Int., 2005. - 246 p.; 24 cmISBN 963 9395 34 X –

1. **A szükségletalapú tervezéshez elengedhetetlen bevonni a helyi társadalom minél szélesebb csoportjait:** helyi döntéshozókat, szakembereket, intézményeket, szakmai szervezeteket, civileket, lakosságot (különös tekintettel a kedvezményezettekre, érdekképviselőikre). Ahhoz, hogy a tervezők valós helyi szükségletekre tudjanak építeni terveikben a szereplőknek nem csupán információt kell szolgáltatni a programról, hanem velük párbeszédet kell kialakítani, kétoldalú egyeztető folyamatot a helyzetfeltárás és tervezés időszakában. Mindez hozzájárul a fejlesztések helyi társadalmi legitimációjának megteremtéséhez.
2. Ahhoz, hogy a szociálisan rászorulóknak a megfelelő segítséget megkaphassák, nem csupán a szociális ellátórendszer megoldásaiban lehet gondolkodni. Kistérségeken, ahol nincs lehetőség intézményrendszereket kiépíteni, különleges megoldási lehetőségeket hordoznak a **komplex ellátási formák, melyeket szektorközi egyeztetések alapján lehet kiépíteni.**
3. Mivel a kistérségek, különösen a hátrányos helyzetű térségek forráshiányos önkormányzatai nem képesek az önálló ellátási formák fenntartására (és ezek kiépítése nem is cél) a települések közötti együttműködések lehetőségeinek

minél szélesebb kiaknázása javasolt. Már a tervezés időszakában tudatos lépéseket kell tenni a **kistérségi kohézió megteremtésére**.

4. **A kistérségeknek saját terveik elkészítésekor figyelembe kell venni mindazon szakmapolitikai, valamint terület- és regionális fejlesztési koncepciókat és stratégiákat, melyek érintik a felzárkóztató program céljait.** (Szociális Törvény változtatásához kapcsolódó koncepciókkal és tervekkel ismerkedjenek meg a tervezés során.)

A fejlesztések során csak a kistérségi összehangolású, a többcélú kistérségi modell terület- és település szervezési elveinek megfelelő fejlesztési irányok kaphatnak támogatást. A kistérségek segítséget kaphatnak a Területi Menedzser Szervezetek munkatársaiktól az egyéb releváns tervdokumentumokban (pl. regionális humánfejlesztési stratégiák, megyei/kistérségi/települési szociális szolgáltatási koncepciók) történő tájékozódáshoz. Mindezen tervezési anyagok megismerése és figyelembe vétele elősegítheti azt is, hogy a szociális felzárkóztató programban nyújtott támogatás mellett további kapcsolódó forrásokat vehessenek igénybe a fejlesztésekhez a szolgáltatók.

5. A tervezés során a **tervkészítőnek folyamatosan együtt kell működnie a Minisztériummal, illetve az általa megbízott szakmai szervezettel** az előzőekben meghatározott szempontok érvényre jutásának érdekében.

Terv szerkezete (minimális elvárás)

1. Helyzetértékelés
2. Stratégiai célok
3. Prioritások (specifikus célok) felállítása
4. Operatív programcsomagok (fejlesztési célok)
5. Projekttervek vázlatai (a megvalósítani kívánt projektek leírása: tömör, azonosítható, előzetes költségvetés keretszámokkal) **(10. számú melléklet)**
6. Forrásallokációs tábla (forrásokra vonatkozó áttekintő táblázat - **9. sz. melléklet** -, minden évben legyenek tartalék projektek, ne csak a program egészében. A tartalékprojektek az összes forrás legalább 20%-át célozzák meg.)
7. Szolgáltatástervezési koncepciók a terv mellékletét képezik

V. A három éves fejlesztési terv értékelése, elfogadása

A Szociális Felzárkóztató Program tervértékelési szempontjairól a X. fejezetben lehet részletesebb információkhoz jutni.

Folyamatlépések

1. A **Kistérségi Társulás** elküldi a három éves fejlesztési tervet a Tervértékelőnek a terv helyzetelemzési fázisának befejeződésével,
2. A **Tervértékelő** értékeli a helyzetelemzést a megadott szempontrendszer alapján,
3. A **Tervértékelő** visszacsatol a programgazdának az értékelés megállapításairól, és javaslatot tesz a korrekcióra,
4. *A Kistérségi Társulás kezdeményezi a Tervértékelő által javasolt módosításokat, a tervet készítő szervezetnél.*
5. A **Kistérségi Társulás** a kész három éves fejlesztési tervet megküldi az értékelőnek,
6. Az **Értékelő** értékeli a három éves fejlesztési tervet, és amennyiben szükséges, javaslatot tesz az elfogadás feltételeire,
A Kistérségi Társulás kezdeményezi az szükséges módosításokat
A módosítási javaslatok a tervbe történő ismételt beépítése kistérségi egyeztető folyamatot követően történik.
7. A **Tervértékelő** megküldi véleményét a **Támogatóknak (Minisztérium, Tanács)** a **Kistérségi Társulásnak**, és a **Területi Menedzser Szervezetnek**,
8. A **Minisztérium** megvizsgálja az értékelő véleményét, és *szükség esetén felhívja a Kistérségi Társulást a módosításra*,
9. *A Kistérségi Társulás végrehaj(ta)tja a módosításokat, melyhez a Területi Menedzser Szervezet tanácsadói segítséget nyújt,*
10. *A Kistérségi Társulás a módosított tervet ismételten megküldi az értékelőnek, aki véleményezi a módosítások beépítését, és javaslatot tesz a program elfogadhatóságára a Minisztérium felé.*
11. A **Minisztérium** visszajelez a program elfogadhatóságáról a Kistérségi Társulásnak és a Tervértékelőnek,
12. A **Kistérségi Társulás** elküldi a véleményt és a három éves fejlesztési tervet a Tanácsnak, aki határozatot hoz a három éves fejlesztési terv elfogadásáról és finanszírozásáról, melyet megküld a Minisztériumnak.
13. A **Minisztérium** dönt a három éves fejlesztési terv végső, kistérségi szociális ágazati programként történő elfogadásáról,
14. A **Minisztérium** értesíti a Kistérségi Társulást, Tanácsot és a TMSZ-t.

A tervezés során a tervkészítőnek folyamatosan együtt kell működnie a Minisztériummal illetve az általa megbízott szakmai szervezettel.

VI. A három éves fejlesztési terv módosítása

A három éves fejlesztési program időszaka alatt bekövetkezhetnek olyan változások, melyek a terven belül egyes betervezett projektek esetében a támogatási tartalmak vagy részelemek változását igénylik. A változások a terv egészét összefüggéseiben nem bontják meg, elsősorban egy-egy projekt változásaira vonatkoznak. A fejlesztési tervben történő módosítás elsősorban szakmailag megalapozott, a helyi körülmények változásából adódó folyamat.

A Szociális és Munkaügyi Minisztérium megbízásából a teljes fejlesztési program megvalósulásának felügyeletére megbízott Területi Menedzser Szervezet, amely az ágazat szociális szakmai szempontjait képviseli, a megvalósulást felügyeli, megvizsgálja a módosítási igények megalapozottságát. A módosításra vonatkozóan kistérségi egyetértés és a Terület/Fejlesztési Tanács részéről jóváhagyás születik. A módosítások indokoltságáról a TMSZ a helyszíni tapasztalatok alapján véleményezést ír, melyet a módosítási dokumentációkkal együtt megküld a Szociális és Munkaügyi Minisztérium illetékes főosztálya részére. A minisztériumi jóváhagyás lényegében a módosítási igények felülvizsgálata és záró pontja.

A három éves fejlesztési terv módosítására - a megvalósítás során - a következő módon van lehetőség.

A módosítás időpontja

A fejlesztési terv módosítására évente egyszer van lehetőség. A folyamatot tárgyév május 15-ig le kell zárni. Célszerű a módosítást a várható éves projekt támogatások előtt rövid, de elégséges idővel megtenni. Ekkor a megvalósítás körülményeiben várhatóan kevés változás lesz, kevés idő telik el a módosító javaslat és a konkrét támogatási döntés között. A Kistérségi Társulásnak meg kell küldenie a módosítási anyagot a finanszírozók felé.

A módosítás folyamata

1. A módosítási időszak a Kistérségi Társulás döntésével kezdődik. A Társulás feladata a módosítási javaslatok összehangolása.
2. A Kistérségi Társulás jelzi módosítási szándékát a Területi Menedzser Szervezetnek, majd azzal együttműködve elkészíti a módosítási dokumentációt.

A módosítási dokumentáció részei:

a, az érintett projektek projektvázlata módosítási adatlapja (11. számú melléklet)

b, módosított és a kistérség képviselője által aláírt forrásallokációs táblázat

c, kistérségi határozat a módosításokról

d, amennyiben a decentralizált forrást is érint a módosítás, Tanács határozata is szükséges.

3. A módosítási dokumentációt a kistérség megküldi a Tanácsnak és a Minisztériumnak. (A módosítási dokumentációt a Tanács is továbbíthatja a Minisztériumnak a saját határozatával kiegészítve.)

4. A Minisztérium egyeztet a módosításokra vonatkozóan, majd elkészíti a döntés alapját képező dokumentációt.

5. A módosítás jóváhagyásáról a Minisztérium dönt.

A lényegesebb módosítások esetén, melyek a települési együttműködési rendszert is érintik, a Támogatók független szakértői szervezet véleményét kérheti a jóváhagyáshoz.

Kisebb jelentőségű módosítások esetén – amennyiben a szakmai program tartalma nem változik - a Területi Menedzser Szervezet és a Tanács megvizsgálja a módosítást, és a Tanács határozatot hoz annak elfogadásáról.

Ilyen módosítás lehet, ha:

- Nem változnak az adott fejlesztés szakmailag releváns körülményei
- Nem változik a Támogatott szervezet
- Nem változik a keretösszeg.
- A keretösszeg belső struktúrája 20%-on belül mozog.

A módosítás tényéről Területi Menedzser Szervezet tájékoztatja a Minisztériumot.

A módosítás jóváhagyásáról szóló kistérségi határozatot és Tanácsi határozatot a Tanács megküldi a Minisztériumnak.

A szakmai program módosítása esetén a Minisztérium jóváhagyása szükséges.

VII. Projektfinanszírozás

A tervben szereplő, megállapodásban elkülönített forrásra tervezett projektek a társfinanszírozó szervezetektől nyernek támogatást a forrásmegosztási terv szerint. **A Területi Menedzser Szervezet a tervben szereplő projektleírás alapján kezdeményezi a projekttervek elkészítését a Kistérségi Társulással /projektmegvalósító szervezetekkel.** A projekttervekben/pályázatokban egyértelműen jelölni kell, hogy a projekt a kistérségi szociális felzárkóztató programok megállapodás alapján társfinanszírozott részébe tartozik.

A támogatások elérése a finanszírozó eljárásrendjének megfelelő módon történik. A finanszírozó támogatására vonatkozó előírásoknak megfelelően a támogatás feltételei eltérhetnek egymástól, pl. saját rész nagyságában, tartalmában, költségtartalomban, működtetési kötelezettségekben, elszámolási módban, stb.

A tanács decentralizált forrásból történő támogatás a forrásul szereplő előirányzatra (LEKI, egyéb.) vonatkozó eljárásrend szerint történik.

Főbb lépések finanszírozó szerint

A következőkben leírásra kerül a projektfinanszírozás folyamata, a résztvevő szervezetek főbb feladatai, mely a támogatási eljárásban irányelvként működik.

Tanács decentralizált keretei

- 1) A Tanács megnyitja a projekttervek befogadását, vagy pályázati kiírás, vagy értesítés útján. A projekttervek/pályázatok adatlapját a Tanács bocsátja rendelkezésre.
- 2) A három éves fejlesztési tervben, az aktuális évben támogatásra tervezett projektek megvalósító szervezetei (önkormányzatok, civil szervezetek) kidolgozzák a projektterveket/pályázatok, a szükséges **szakmai program** kidolgozásával együtt, mely megfelel a **12 sz. melléklet Szakmai programminimum** feltételeinek. A Területi Menedzser Szervezet tanácsadással segíti a kidolgozást.
- 3) A Projektmegvalósítók elkészítik projektterveiket/pályázatok. A szakmai program elkészítése során a Területi Menedzser Szervezettel együttműködik.
- 4) A Projektmegvalósítók az elkészített projektterveket/pályázatokat elküldik a Tanács részére.
- 5) A Tanács a projekttervek/pályázatok befogadása és formai ellenőrzése után továbbítja azokat a szakmai programmal együtt a Bíráló részére.
- 6) A Bíráló mind szociális szakmai, mind pénzügyi szempontból megvizsgálja a projektterveket, és javaslatot tesz a hiánypótlásra, mely jelenti mind a szakmai program, mind a csatolt mellékletek kiegészítését.

- 7) A Bíráló javaslatot készít a projekttervek támogatására vonatkozóan, melyet megküld a Tanácsnak, a Minisztériumnak és a Területi Menedzser Szervezetnek.
- 8) **Projektmegvalósító (pályázó) a projektterveket pontosítja, a hiánypótlást benyújtja a TMSZ közreműködésével a Támogatónak.**
- 9) A Minisztérium esetlegesen véleményt küld a Tanácsnak a bíráló javaslatára vonatkozóan.
- 10) A Tanács a Bíráló javaslatának figyelembevételével – az esetleges minisztériumi véleményt megvizsgálva – dönt a támogatásról, és erről értesíti a Minisztériumot.
- 11) A Projektmegvalósítók megkötik a Tanáccsal a támogatási szerződéseket, elkezdődik a projektek megvalósítása.
- 12) A Projektmegvalósítók elszámolást készítenek a finanszírozó részére, melyet másolatban megküldenek a TMSZ-nek.
- 13) A TMSZ /és a Tanács Munkaszervezetének munkatársa a megvalósulást a helyszínen ellenőrzik, értékelik, és erről jelentést készítenek. (Ajánlás: a TMSZ és Tanács munkatársak együtt végezzék a helyszíni monitorozást.) A TMSZ a Minisztérium szakmai szempontjait képviseli a monitorozás során.
- 14) A TMSZ az **14-15 sz. melléklet** szerinti monitorozási jegyzőkönyvet és összesítő monitortáblát használja.

Minisztériumi források

A Minisztérium Szociális Felzárkóztató Programra előirányzott támogatásai, a szerződések alapján a Tanácsokhoz kerülnek. Az eljárás így ugyanaz, mint a Tanács decentralizált kereteihez való hozzájutás esetében – azzal a különbséggel, hogy a Minisztérium által használatos **projektterv adatlap (13. sz. melléklet)** formanyomtatványa kerül használatra. A szakmai program elkészítéséhez a **Szakmai program minimum (12. sz. melléklet)** használata itt is szükséges.

A két támogatási forrás különbségéből és az eltérő ütemezésből fakadóan jelenleg külön kell beadni a projektterveket a Tanács, külön a Minisztérium forrásaiból származó támogatásra vonatkozóan (a finanszírozók által meghatározott pályázati dokumentáció alapján) A Tanács és a Minisztérium a pályázat beadásának formájáról megegyezik.

VIII. Nyilvántartási, adminisztrációs és beszámolási kötelezettségek

Nyilvántartási kötelezettség

A program szereplőinek nyilvántartási kötelezettsége van, mind a program egészével, mind az egyes projektek vonatkozásában is. A dokumentumokat betekintés céljából a monitorok, értékelők, auditorok, finanszírozók rendelkezésére kell bocsátani.

Pontosan és rendszerezetten nyilván kell tartani a programmal és projektekkel kapcsolatban született valamennyi alvállalkozói szerződést, beszerzési eljáráshoz kapcsolódó dokumentációt árajánlatokat, képzési programokat, leltárakat, stb.

Előrehaladási jelentések

Az előrehaladási jelentések célja, az adott jelentési időszakban megvalósult tevékenységek összegzése. E dokumentum mind a program megvalósításában részt vevők és a program finanszírozói számára is nyomon követhetővé teszi a terv megvalósulásának folyamatát.

Fejlesztési Terv megvalósításának előrehaladási jelentése

Elkészítésének felelőse a programkoordinátor, aki a projektmenedzserek által megkapott előrehaladási jelentések alapján elkészíti a három éves **Fejlesztési Terv egészéről szóló előrehaladási jelentést. (16. számú melléklet)** E dokumentumot a Kistérségi Társulás a Területi Menedzser Szervezet szakmai segítségét igénybe véve készíti el 5 példányban. A Fejlesztési Tervre vonatkozó előrehaladási jelentését tárgyév december 15-ig megküldésre kerül a Minisztérium, Tanács, Kistérségi Társulás részére.

A projektek előrehaladását igazoló jelentés

A részletes megvalósítási tervek (projektek) esetében a Projektmenedzser felel az előrehaladási jelentések elkészítéséért. A projektmenedzser előrehaladási jelentését közvetlenül a programkoordinátornak küldi tárgyév november 30-ig.

A projektek megvalósításáról az egyes Projektmenedzser küldjenek beszámolókat, meghatározott időszakonként, vagy megvalósítás szakaszaihoz (pl.: beruházás átadása, szolgáltatások indítása, stb.).

IX. A monitorozás eljárásrendje

A monitori tevékenységek célja az egyes fejlesztési projektek megvalósulásának és a három éves kistérségi fejlesztési program teljesülésének nyomon követése. A monitorozás magában foglalja a projekt ill. a három éves kistérségi program megvalósulása folyamán keletkező dokumentumok áttekintését és értékelését, valamint minden projekt megvalósításának legalább egyszeri helyszíni szemlét a Minisztérium szakmai elvárásainak megfelelően mind a Tanácsi, mind a Minisztériumi támogatással megvalósuló projektek esetében. A monitorozás célja annak nyomon követése, hogy a projektek előkészítése, szakmai és pénzügyi megvalósítása összhangban áll-e a kistérségi fejlesztési tervvel, a projekttervvel, az eljárásrenddel és a támogatás felhasználásához kapcsolódó szabályokkal és elszámolási renddel.

A TMSZ a monitorozás időpontjáról telefonon történt egyeztetést követően írásban értesítést küld. **A monitori látogatásról jegyzőkönyv készül. (14. számú melléklet)**

- Az ütemezett támogatási összegek utalását megelőző monitorozás

Az időközi támogatási részletek lehívásának feltétele a helyszíni monitori látogatás és az előző támogatási részletek felhasználásának vizsgálata.

- A projekt megvalósulását követő záró monitorozás

A részletes megvalósulási terv befejezését követően a projekt megvalósító szervezet **elszámolási adatlapot** tölt ki. **(17.sz. melléklet)** Az adatokat, az adatlap szakmai és pénzügyi mellékleteit, a Területi Menedzser Szervezet összeveti a tervben lévő adatokkal, majd a záró helyszíni monitorvizsgálatot követően záró monitorozási jegyzőkönyv formájában jelentést ír a Minisztérium felé.

A decentralizált forrásokból történő finanszírozás esetén a Tanács által használatos beszámoló űrlapot tölti ki, melyhez csatolja a projekt megvalósulásáról szóló szakmai beszámolót a **18. sz. melléklet** szempontjai szerint.

A program pénzügyi ellenőrzését a Tanács munkatársa végzi, míg a szakmai szempontok érvényesülését, a létrejött szolgáltatások működtetését (engedélyek, humán erő, egyéb feltételek megléte, az eszközbeszerzések, beruházások hatékonysága a szolgáltatásfejlesztés során) a TMSZ ellenőrzi.

X. A Szociális Felzárkóztató Program programértékelési koncepciója

A Szociális Kistérségi Felzárkóztató Programok támogatási rendszere kistérségi tervezésre, több éves egymásra épülő fejlesztési programok megvalósítására alapszik. Az időben, térben összetett folyamat igényli a nyomonkövetést, a folyamat időközi és végső értékelését.

A támogatási folyamatban három típusú értékelés működik, melyek a következők:

A kistérségi szintű programok értékelése több szakaszra bontható:

Előzetes értékelés (tervezési folyamatba integrált előértékelés)

- szükségletfelmérés értékelése,
- terv értékelése,

Projekttervértékelés

- adott támogatási évben megvalósításra kerülő projektek értékelése

Végső értékelés

- záróértékelés.

Előzetes értékelés

Szükségletfelmérés- és tervértékelés

A támogatás alanya, a hátrányos helyzetű kistérség elkészíti, elkészítteti saját kistérségi szociális fejlesztési tervét 3 éves időhorizontra. A terv a helyzetelemzéstől, koncepciótól kezdve tartalmazza stratégiákat, prioritásokat, operatív programokat, projekt vázlatokat és finanszírozási tervet három évre ütemezve. A tervet a kistérségi tanács fogadja el.

A programhoz kapcsolódó hároméves terveket a szociális ügyekért felelős minisztérium a program kezdete óta az általa felkért opponálókkal / tervértékelőkkel értékelte a terv elfogadása előtt. Az értékelés célja, hogy a megvalósítás racionális megoldást kínáljon a szolgáltatási háló fejlesztésére. Az értékelés szempontjai:

- ✓ A tervkészítés helyi legitimitása,
- ✓ Kistérségi szolgáltatási háló összehangoltsága,
- ✓ Megfelelés a helyi társadalmi szükségleteknek,
- ✓ Várható fenntarthatóság,
- ✓ Tartalom és célok összhangja stb.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a **jó tervek elkészítését kétlépcsős értékelési folyamat segíti**, amelynek első szakaszában a szükségletfelmérés folyamatát,

módszereit és eredményeit valamint az azok alapján meghatározott prioritások kerülnek értékelésre. Ez azért kap jelentőséget, mert minden további elem és lépés a tervben a szükségletelemzés alapján felállított prioritásokra épül. A teljes tervdokumentáció elkészítését követően kerül sor a terv egészének, illetve az egyes fejlesztési projektek értékelésére.

A külső értékelő tehát a tervkészítés két fázisában értékeli a tervet és juttatja el véleményét a Minisztériumnak, a Tanácsnak és a Kistérségi Társulásnak.

Ezt az értékelési folyamatot nem a terv és szükségletfelmérés végső osztályozásának kell tekinteni, hanem olyan segítségnek, amely a program egésze szempontjából tényleges szükségletekre épülő lehető legoptimálisabb tervhez visz közel.

A Kistérségi Társulás és az általa megbízott tervező a szükségletfelmérés és a prioritások felállítása után az előértékelést végző szakembertől javaslatokat kaphat a szükségletek további szakszerű feltárására és elemzésére, illetve a prioritások felülvizsgálatára vonatkozóan.

A szükségletfelmérés és a prioritások megfelelőségének vizsgálatát követően folytatódik a konkrét fejlesztési projektek beazonosítása, kidolgozása, forrásigényének valamint a projektjavaslatok fontossági sorrendjének meghatározása. Az elkészült tervet az értékelő ismét megkapja, s már a terv egészéről alkot szakértői véleményt, fogalmaz meg esetleges módosítási javaslatokat, rávilágít a terv erősségeire és gyengeségeire. A terv e vélemény kíséretében kerül a Támogatók asztalára.

Az értékelők egységes szempontrendszer és módszertani ajánlás alapján végzik szakértői munkájukat. Ez lehetővé teszi a szükségletfelmérés és a tervek egységes értékelését, valamint e dokumentumok összehasonlíthatóságát. Ez különösen a program egészének értékelése szempontjából hangsúlyos, hiszen a tervek azonos átfogó célt szolgálnak a programba bevont valamennyi kistérségben.

Szükségletfelmérés, helyzetfeltárás értékelési szempontjai:

- Jól azonosíthatóak és meghatározottak a stratégiai célok, prioritások, célkitűzések?
- A stratégiai célok, prioritások, célkitűzések relevánsak és megvalósíthatóak?
- A stratégiai célok, prioritások, célkitűzések megfelelően alátámasztottak-e?
- Biztosítva van a stratégiai célok, prioritások és célkitűzések közötti következetesség értékelése?
- A szükségletfelmérés és helyzetfeltárás során használt módszerek és eljárások indokoltak és megfelelőek?
- Gyengeségek és erősségek, kritikus pontok feltérképezése,
- Formai értékelés.

A terv értékelési szempontjai:

- A terv a Szociális Felzárkóztató Program céljainak és prioritásainak megfelelő módon határozza meg a kistérségben a fejlesztendő területeket és projekteket?
- A tervezett fejlesztések hogyan illeszkednek kistérségi szükségletekhez és fejlesztési prioritásokhoz?
- Mennyire illeszkedik a terv a már kész programokhoz (szolgáltatástervezési koncepciók)
- Várható hatások és eredmények értékelése.
- A kistérségi szemlélet érvényesülésének vizsgálata.
- A tervezett megvalósítás alkalmassága.
- A projekt-kiválasztási eljárások és szempontok vizsgálata.
- A terv minőségének kulcskérdései.
- Gyengeségek és erősségek, kritikus pontok feltérképezése
- Formai értékelés.

A támogató szervezetek számára fontos annak megvizsgálása, hogy a hároméves kistérségi felzárkóztató program sajátos eszközrendszerével mennyiben alkalmas a hátrányos helyzetű kistérségekben élők szociális szükségleteinek kielégítésére, a szociális ellátórendszer hatékony fejlesztésére és a területi kiegyenlítődés elősegítésére, vagyis betölti-e célját és funkcióját. Emellett fontos a programmegvalósítás átfogó, illetve az egyes hároméves programok konkrét fejlesztési tapasztalatainak összegyűjtése és hatásainak kielemezése a programmegvalósítás struktúrájának és eljárásrendjének, valamint a kistérségi szociálpolitikai tervezés és szolgáltatásfejlesztés módszertanának folyamatos továbbfejlesztése, legeredményesebb és leghatékonyabb formáinak kikristályosítása és a program következő fázisaiban történő alkalmazása céljából. Ezért szükséges a program sajátosságaihoz igazodó programértékelési koncepció kidolgozása és értékelési rendszer működtetése.

A programértékelés eredményei visszacsatolásra kerülnek a felhasználókhoz.

Az előzetes értékelés fázisai során az értékelő megállapításai szerint a terv pontosításra, módosításra, átdolgozásra kerül. Az átdolgozást az értékelő koordinálja a TMSZ és a Kistérségi Társulás segítségével szükség szerint bevonva Minisztériumot.

Projektértékelés

A terv megvalósítása éves ütemekben történik. A tervben szereplő projektek megvalósítására a szervezetek kidolgozzák a részletes megvalósítási tervet,

pályázatot, mely a projekt minden lényeges adatát tartalmazza. Az elkészített projektterveket szakértő értékeli, hasonlóan a pályázatok szakmai bírálatához. A szakértő megállapításait, a projekttervben, ill. a megvalósítás során érvényesíteni kell.

A projektterv nem a tervdokumentációban szereplő rövid projektleírás, hanem ahhoz illeszkedő részletes dokumentum. (13.sz. melléklet)

A projektterv szerkezete a pályázati dokumentációnk felel meg, mely az adatlapból és mellékletekből áll. A szakmai mellékletet a szakmai projektminimum szempontjai szerint kell elkészíteni, mely a dokumentáció része.

A leírás célja: az adott kistérség Szociális Felzárkóztató Program tervében elfogadott projekt részletes szakmai bemutatása a szolgáltatás és feltételeinek leírása.

A leírás készítője: valamennyi, a fejlesztési terv alapján támogatást nyert projekt – a több éven keresztül támogatásban részesülő projekt a társfinanszírozásban induló illetve a csak egy forrásból megvalósítandó, induló – esetében elkészítendő.

A projekttervértékelés célja:

- Illeszkedés vizsgálat, mely megállapítja, hogy a projekt az eredeti tervektől eltér-e, illetve a három éves felzárkóztató program mely prioritásaihoz kapcsolódik, és hogyan szolgálja annak megvalósulását.
- Minősbiztosítás: a tervezett / fejleszteni kívánt szolgáltatások az elvárt szakmai feltételrendszernek megfelelnek-e?

Záró értékelés

Záró értékelésre az utolsó projekt lezárását követően kerül sor. **Célja a megvalósított fejlesztési folyamat eredményeinek és eredményességének vizsgálata, másrészt a program egészének és folyamatainak feltárása.** A záró értékelést is a külső értékelő végzi; lehetőség szerint az a külső értékelő, aki magát a tervet is értékelte.

Az értékelők egységes szempontrendszer és módszertani ajánlások alapján végzik szakértői munkájukat.

Számszerűsíthető / mennyiségi mutatók

- hozzáférhetőség és elérhetőség mutatói,
- kapacitásbővülés mutatói (szolgáltatási kapacitások növekedése, ellátottak számának növekedése, ellátásokban közreműködő alkalmazottak és önkéntesek munkaóráinak száma),
- infrastruktúra fejlődésének mutatói,
- humán erőforrás-fejlesztéshez kapcsolódó mutatók (képzésekben résztvevők száma, megszerzett képesítések, a törvényi előírásoknak megfelelő képesítéssel nem rendelkezők stb.),

- térségi szemlélet érvényesülését mutató számok: közös fenntartású szolgáltatások.

A **záróértékelés** során az értékelés, monitorozás megállapításai visszacsatolásra kerülnek a támogatott felé. A hiányosságok megszüntetésére, a szükséges változtatások megtételére az érintetteknek megfelelő lépéseket kell tenniük.

A program záróértékelésének konkrét céljai:

- a megvalósított kistérségi programok eredményeinek és közvetlen hatásainak felmérése a kistérségben élők szociális szükségleteinek kielégítése és szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek javulása szempontjából. A felmérés magában foglalja a szociális segítségre szoruló különféle célcsoportok szolgáltatási igényeinek és azok kielégítésének vizsgálatát, az ellátásokra jogosult ill. azokra rászoruló lakosok számának növekedését és annak a hároméves terv célkitűzéseivel való összevetését.
- az értékelés bemutatja a térségi szociális ellátórendszer fejlődését, az egyes térségi tervek elkészítésénél alkalmazott fejlesztési stratégiákat, a térségi koordináció, a szolgáltatási struktúra és szervezés, szolgáltatási kapacitások, infrastruktúra, humán-erőforrások, alkalmazott módszerek és innovatív megközelítések, önkéntesek és civil szervezetek részvétele, jogszabályi kötelezettségek teljesítése stb. szempontjából.
- annak felmérése, hogy a program milyen változásokat indukált a térségi önkormányzatok, intézmények, szervezetek kapcsolatrendszerében és együttműködésében. Az elemzés magában foglalja a térségi szociális ellátórendszerben közreműködő szereplők együttműködésének vizsgálatát, valamint az ellátórendszeren kívül eső intézményekkel, szervezetekkel való együttműködés fejlődésének vizsgálatát, különös tekintettel a tartósan fennmaradó hálózati modellekre és partnerségekre.

Ezen kívül az értékelés célja (lehet) **a program hatásának vizsgálata**

- > a helyi és térségi szociálpolitikai tervezésre és koncepciókészítésre, ezeken a területeken a kapacitások és kompetenciák fejlődésére, a szociális törvényben előírt rendelkezéseknek való megfelelés képességére;
- > a térségi fejlesztési, projektgeneráló és projektmenedzsment kapacitásokra, forrásnövelési képességre.

Az értékelési jelentés szerkezete

A Záróértékelők munkájuk eredményét minden esetben értékelési jelentésben foglalják össze, amelynek szerkezete a következő:

- I. Címlap
- II. Tartalomjegyzék
- III. Összefoglaló (Executive summary)
- IV. Bevezetés
- V. Kutatásmódszertan
- VI. Értékelési eredmények
- VII. Mellékletek:
 - 1. Az értékelésbe bevont személyek
 - 2. Személyek / szervezetek, akikkel kapcsolatba léptek az értékelés során.
 - 3. Felhasznált irodalom és dokumentáció
 - 4. Egyéb technikai mellékletek (pl.: statisztikai elemzések, térképek)

A programértékelés célja:

A programértékelés célja egyrészt a program hatásainak és eredményeinek szisztematikus értékelése és dokumentálása, másrészt ajánlások kidolgozása a program folyamatos továbbfejlesztéséhez, illetve a program tapasztalatainak felhasználására a hátrányos helyzetű térségekben élők szociális szükségleteinek enyhítésére, illetve általában véve a kistérségi szociális ellátások és más humán szolgáltatások fejlesztésére irányuló szakmapolitika kialakításában. **(19.sz. melléklet)**

A programértékelés általános céljai:

- a legsikeresebbnek bizonyuló fejlesztési stratégiák kiszűrése, a legjobb módszertani megoldások és eljárások kikristályosítása az egyes hároméves programok tervezésének, megvalósításának és eredményességének összehasonlító elemzésén keresztül. Az elemzés kiterjed az előkészítési, szükséglet-felmérési, térségi tervezési- és döntéshozatali folyamatokra, a térségi szociális ellátórendszer fejlesztésére, a térségi programmegvalósítás koordinálására.
- A hároméves kistérségi fejlesztési terv szakmai elfogadásának előkészítése, összhang biztosítása a tervben megjelölt prioritások és projektcélok, a térségi szükségletek, valamint a hároméves kistérségi felzárkóztató program céljai között. A tervezési folyamat és az elkészült tervek értékelése a relevancia, a hatékonyság, az eredményesség, a hasznosság és a fenntarthatóság szempontjai alapján történik. Az Minisztérium számára a tervértékelés és az ahhoz kapcsolódó javaslatok képezik alapját a hároméves terv szakmai jóváhagyásának.

- A korábbi programok tapasztalatainak közvetítése és átadása a programba újonnan bekerülő kistérségek számára. Ezen kívül fontos cél az értékelés alkalmazási lehetőségeinek megismertetése a programban résztvevőkkel.
- Megfelelő információk biztosítása a program kommunikációs stratégiájának, tevékenységeinek megvalósításához, tájékoztató anyagok, kiadványok készítéséhez, a program eredményeinek és tapasztalatainak konferenciákon történő bemutatásához.

Értékelés módszere

Az értékelés adatok gyűjtésén és azok meghatározott szempontok szerint való elemzésén és feldolgozásán alapul. A mennyiségi és minőségi adatok lehetőséget adnak a mély elemzéshez. A mennyiségi adatokat gyakran megbízhatóbbnak tartják, hiszen az összegyűjtésükre használt módszerek egységesítettek és megismételhetők. A minőségi adatok összegyűjtése sokkal nagyobb módszertani felkészültséget igényel.

A kistérségi szintű programértékelés és a programszintű értékelési tevékenység módszerét tekintve vegyes módszerű értékelés, ami azt jelenti, hogy az értékelők kvantitatív és kvalitatív módszereket is alkalmaznak. Ez az értékelési metódus adja a legjobb értékelési eredményt

Az értékelési folyamat során használt módszertan lehetővé teszi, hogy a lehető legtöbb és legpontosabb információ álljon az értékelők és az értékelési jelentést olvasók, felhasználók rendelkezésére, és biztosítja az adatok megbízhatóságát is.

Az értékelők egységes módszertani útmutatást kapnak, amely pontosan megjelöli, hogy a terv és a kistérségi programok értékelése során milyen adatokat kell összegyűjteni, milyen módszerekkel és milyen szempontok szerint kell elemezni. Ez lehetővé teszi, hogy minden kistérségből azonos minőségű és mennyiségű információk álljanak rendelkezésre, biztosítva az információk összehasonlíthatóságát, valamint lehetőséget biztosítva a további értékelési tevékenységekhez. Ez azonban csak az értékelés egy részére igaz, mivel a külső értékelők a helyi, kistérségi speciális elemek és jellemzők értékeléséhez maguk dolgozzák ki a módszereket.

Mind a szükségletfelmérés, mind a tervértékelés, mint a záróértékelés során az Bírálónak és a Záróértékelőnek fel kell venni a kapcsolatot a programba bevont települések helyi közösségeit képviselőikkel (polgármester, jegyző, idősek képviselője, gyermekek és fiatalok képviselője, munkanélküliek képviselője, fogyatékkal élők képviselője stb.) is. Ők azok, akik a legjobb tapasztalattal rendelkeznek az általuk képviselt csoporttal kapcsolatban. Ez a módszertani eljárás biztosítja a fejlesztési program eredményeit élvező lakosságcsoporthoz való integrálását.